

Antonia Meiners (Hg.)

Kluge Mädchen oder wie wir wurden, was wir nicht werden sollten.

[Okos lányok, avagy hogyan váltunk olyanokká, amilyenekké nem lett volna szabad válnunk]

(Elisabeth Sandmann Verlag: München, 2005. 168 pp.)

Huszár Ágnes

Az Antonia Meiners szerkesztésében megjelent másik könyv a német nők szemszögéből nyújt betekintést a huszadik század privát történelmébe. Az elegáns kiállítású könyv a huszadik század történelmének korszakait mutatja be fényképek és levelek, életrajzok, illemtankönyvek és egyéb írásos dokumentumok segítségével. Az illusztrációk szemléletesen idézik az olvasó elé azt a radikális változást, ami a nők életmódjában az elmúlt évszázad során végbement.

Az első háború előtti békeévek fodros ruhás, copfos lányai a „Leányok arany könyvé”-ből tudhatták meg, hogy egy lánynak mindenekelőtt varmi, hímezni, főzni kell megtanulni, s ha néha „napfényes, vidám lányéletük szürkének és sivárnak” tűnik is számukra, egy kis ábrándozás barátnői körben mindjárt helyrebillenti az egyensúlyt.

A békeévek unalma után sokak által várva várt kalandként üdvözölt háború irtózatos katasztrófának bizonyult. Mégis sok nő számára nyitotta ki a babaház kapuját. Az 1919 és 1932 közötti korszakról szóló fejezet címe, a *Rövid szoknyák, rövid haj, rövid szabadság* jól jellemzi azt a helyzetet, amikor a nők először álltak tömegesen munkába, s vívták ki maguknak a férfiakhoz hasonló életmód szabadságát. A képeken rövid hajú, sovány, izmos nőket látunk nadrágban férfias foglalatosságok, pl. földmérés közben, fürdődresszben a tengerparton, tornaruhában szertorna és boxedzés közben. A korabeli úgynevezett kultúrfilmek a nők számára is népszerűsítették a nagy kitartást és testi erőt kívánó sportokat, pl. a hegymászást. A húszas évek színes plakátjain mélyen kivágott, felsliccelt ruhás hölgyek reklámozták a könnyű, női cigarettákat. A nők részt vettek a politikai mozgalmakban, például utcai demonstrációkon követelték az abortusz liberalizálását.

1933-ban a nemzeti szocialisták hatalomra jutása véget vetett a nők rövid életű szabadságának, azonnal minimálisra csökkentették például az egyetemi hallgatónők kvótáját. A náci ideológia a nők feladatát az anyai szerep betöltésében látta. A Hitlerjugend lányszervezete, a 14–18 éves lányokat tömörítő BDM (Német Lányok Szövetsége) a fiúkkal közösen végzett, egyenruhás gyakorlatoztatás közben készítette fel a lányokat az alattvalói szerepre. A vezetők feneketlen cinizmusukban még attól sem riadtak vissza, hogy – az önmegtartóztatáson alapuló erkölcsi tisztaságról vallott hivatalos nézetekkel ellentétben – bátorítsák a kiskorúak között a nemi érintkezést, hiszen a világhatalomra törekvő harmadik birodalomnak minden katonára szüksége volt.

A korszak legfélelmetesebb jelensége, a zsidók elkülönítése, majd üldözése a gyerekek életét is beárnyékolta. Mint az egyik életrajzíró emlékezik: „Jól emlékszem a feliratra: 'Zsidóknak és kutyáknak tilos a belépés!' Szívesen jártam bevásárolni a barátnőimmal. Jól emlékszem, ahogy a boltajtó előtt tanácskoztunk: bemehetünk vajon? Elzavarnak bennünket? Ordítanak vagy rendőrt hívnak? De olyan finom, ropogós a kenyérük...” Voltak, akik számára véget ért a rémálom, mert sikerült

családjukkal külföldre menekülniük, de sok gyerek és fiatal nem érte meg a koncentrációs táborok felszabadítását.

Ebben az embertelen korszakban is feltűntek az emberi bátorság fénylő példái. Sophie Scholl fiatal lányként próbált harcolni a fasiszta terror ellen. 1943 februárjában a Fehér Rózsa szervezet másik két tagjával együtt röpcédula-terjesztés miatt elfogták, majd kivégezték.

A háború iszonyú pusztítása utáni újjáépítésben oroszlánszerepet vállaltak a nők. A legendás romeltakarító asszonyok és a férfimunkára is kész lányok munkája nyomán kezdtek normalizálódni az életviszonyok. A győztes hatalmak megszállási zónáiból kialakuló két állam léte, a német nemzet fölé boruló „kettészelt ég” (Christa Wolf) alapvetően határozta meg az életet. A nyugati hatalmak zónáiban élők a segélycsomagokból kóstolót kaptak az amerikai életstílusból, de szembesítették őket a közelmúlt tényeivel is. Kenyérjegyet csak az kaphatott, aki végigülte a mozikban a katonák által a táborok felszabadításakor készített dokumentum-felvételeket a feltárt tömegsírokról és kivégzőhelyekről, s azokat a náci dokumentációkat, amelyek hitelesítették a táborokban – többek között Mengele doktor által – végzett embertelen „kísérletek”-ről szóló híreket. A szovjet megszállás alatt levő keleti zóna, később NDK néven állammá alakulva megkezdte a maga önálló életét, s ezt a berlini fal felépítése (1961. augusztus 13.) véglegesíteni látszott.

A nők helyzete eltérően alakult a két német államban. A lányok az NSZK-ban a *Bravó*ból tájékozódtak a divatról, a pop és a rock világának legújabb eseményeiről, az NDK-s *Junge Welt* csak néhány, FKK strandon készült fekete-fehér fotóval jutalmazta meg olvasóit. De az egyre csillogóbb nyugati média legfőbb üzenete mégis az volt a lányoknak, hogy „menjetek férjhez”, az NDK szürke hétköznapjaiban pedig szinte teljes volt a női foglalkoztatottság, még a műszaki szakmákban is sok nő dolgozott. Az óvodák és bölcsődék, napközi otthonok lehetővé tették a családanyák munkába állását, a nők egy része ezt „csendes emancipáció”-ként élte meg. A szabadság hiányát állampolgárként és nem nőként élték meg. Ez vezetett végül a fal leomlásához és Németország egységesítéséhez. Ma már látható, hogy Willy Brandt jóvendölése az összetartozó dolgok egybenövéséről csak egy távoli jövő ígérete. A volt NDK területén élők úgy érzik, hogy megkülönböztetik őket, de maguk is tudják, hogy egy más értékrend örökösei. Mint Christiane Paul írja: „Örülök, hogy keleten nőttem fel. Ebből tudom, hogy a karrieren és az egoizmuson kívül más dolgok is vannak a világon.”

A könyv egyre színesedő utolsó lapjain olyan sikeres fiatal nőkkel találkozhatunk, akik a német egyesülést alig eszmélő kisgyerekként élték csak meg. Életük a harmadik évezred első századában vélhetően szabadabban és boldogabban alakul majd, mint elődeiké a második évezred utolsó századában. Persze csak akkor, ha a történelmi tapasztalatot megélt bölcsességgént viszik magukkal.